

חלואתי היא / תהילים פרק ע"ז

שאול יונתן וינגורט

בתוך הצרה נדמה לנו לפעמים שאין נחמה. אם השליחות שלי נקטעה, מה יוכל להוציא אותי? ההכרה שהמטרה של הצער והצרה היא בפחד שלי, ואצליח להפוך את היראה שלי ליראת ה', מביאה לנחמה גם לנפש הממאנת להנחם.

למזמור זה כותרת כפולה: מחד, על ידותון, ומאידך לאסף מזמור. ידותון ואסף הם שנים מהמשוררים אותם העמיד דוד (דבה"א טז, לדמא): ויעזב שם לפני ארון ברית ה' לאסף ולאחיו, לשרת לפני הארון תמיד לדבר יום ביומו וגו'. ואת צדוק הכהן ואחיו הכהנים לפני משכן ה' בבמה אשר בגבעון וגו' ועמם הימן וידותון ושאר הברורים אשר נקבו בשמות להדות לה' פי לעולם חסדו. ונראה, כי חלק ממזמור זה הוא של ידותון, ועל גביו ישנו מזמור של אסף.

קל להבחין בשני חלקים במזמור זה – באחד (בי) מדבר המשורר לעצמו על צרתו הפרטית, ובשני (יא-כא) מדבר המשורר לה' על הניסים שהוא עשה לעם כולו.

נראה, כי התבוננות במילים של החלק הראשון במזמור, הבנוי כמזמור עצמאי, מובילה גם להבנה מהי צרתו של המשורר, ואולי נוכל גם לדעת מיהו המשורר.

בתחילה (כ"ד. 27 מילים) המשורר מתאר את הפניה לה' שלש פעמים: קולי אל אלהים ואצעקה, קולי אל אלהים והאזין אלי. ביום צרתי אדני דרשתי. יום הצרה שלו מתואר במילים: ידי לילה נגרה ולא תפוג, ולפיכך מאנה הנחם נפשי. אזכרה אלהים ואהמיה, אשיחה ותתעטף רוחי.

לבסוף (ד"י. 29 מילים) מתאר המשורר שלש פעמים את התמיהות שלו על ה': הלעולם יזנח אדני, ולא יסיף לרצות (בי) עוד?! האפס לנצח חסדו, גמר אמר (=החליט) לדר נדר (=לנצח, להתרחק ממני)!!

(א) למנצח על ידותון
לאסף מזמור.

(ב) קולי אל אלהים ואצעקה,
קולי אל אלהים והאזין אלי.
(ג) ביום צרתי אדני דרשתי,
ידי לילה נגרה ולא תפוג,
מאנה הנחם נפשי.

(ד) אזכרה אלהים ואהמיה,
אשיחה ותתעטף רוחי.
סלה.

(ה) אחזת שמרות עיני,
נפעמתי ולא אדבר.
(ו) חשבתי ימים מקדם,
שנות עולמים.

(ז) אזכרה נגינתי בלילה,
עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי.

הַשְׁכַּח חַנוּת (= לחון) אֶל, אִם קִפְץ בָּאֵף (= סגר בכעס) רַחֲמִיּוֹ! גַּם כֹּאן נִזְכָּר
הַזִּכְרוֹן שֶׁל הַיָּמִים לִפְנֵי הַצָּרָה, וְהַדִּיבּוֹר עִם עֲצֻמוֹ: אֲזַכְּרָה נְגִינָתִי בְּלִילָה, עִם
לִבִּי אֲשִׁיחָה וַיִּחַפֵּשׂ רוּחִי.

מסתבר, שקרה משהו לידו של המנגן, יְדֵי לִילָה נִגְרָה וְלֹא תִפּוּג (=תפסיק),
והוא יכול רק לזכור את נגינתו בלילה, מפני שהוא כבר לא יכול לנגן.
המשורר לא רק דבר בפיו, אלא גם היה מנגן בכלי, ולפיכך פגיעה בידו היא
פגיעה ביכולתו לנגן.

במרכז חלק זה (ה'ו. 11 מילים, שמאזנות בין תחילת החלק לסופו) מתאר המשורר
שהוא כבר לא יכול לדבר, אלא רק לחשוב על העבר: אַחֲזַתְּ שְׁמֵרוֹת עֵינַי,
נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר. חֲשַׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם, שָׁנוֹת עוֹלָמִים.

מי מבין השנים הוא המנגן שנפגע? נראה, שזהו רווקא יְדוּתוֹן, שאין לו
מזמורי תהילים משל עצמו, ובשלש המזמורים בהם הוא נזכר, הרי זה עם
מישהו נוסף: במזמור לט כתוב לְמַנְצַח (לידיתון) לִידוּתוֹן מְזֻמּוֹר לְדָוִד, במזמור
סב כתוב לְמַנְצַח עַל יְדוּתוֹן מְזֻמּוֹר לְדָוִד, ובמזמור שלנו כתוב לְמַנְצַח עַל
(ידייתון) יְדוּתוֹן לְאַסָּף מְזֻמּוֹר. אסף נזכר בשנים עשר מזמורי תהילים (ג, עג-פג),
ופעמים רבות הוא המשורר היחיד. ניתן גם לדרוש, שהכתיב ידייתון רומז לידו
של ידותון שנפגעה, כמו שכתוב בפרק שלנו, והלויים מבניו היו השוערים
(דבה"א טו, לח-מב). ועוד יש להעיר, שאת אסף העמיד דוד במקום ארון הברית,
ואת ידותון הוא העמיד במקום המזבח (שם), ומתאים לומר שדווקא ידותון
הוא המשורר על הצרה הפרטית, ואילו אסף התנבא על גילוי ה'.

מעתה, נתבונן בחלק השני של המזמור, הבנוי אף הוא כמזמור עצמאי, אך
בתקבולת ישרה (יא-כא).

בתחילה (יא-טו. 39 מילים), המשורר מצביע על פחד וחיל מגילוי ה', ונזכר
בהשלכות הפלא של קריעת ים סוף: וְאָמַר חֲלוּתִי (=יראתי) הִיא, שָׁנוֹת (=פעם
שניה) יָמִין עֲלִיּוֹן. (אזכיר) אֲזַכּוֹר מַעַלְלֵי יְיָ, כִּי אֲזַכְּרָה מִקֶּדֶם פְּלֹאֵךְ. וְהִגִּיתִי
בְּכָל פְּעֻלָּךְ, וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה. אֲי־לֵהִים בְּקֹדֶשׁ דְּרָכֶךָ, מִי אֶל גְּדוֹל
כְּאֶל־לֵהִים. אַתָּה הָאֵל עֲשֵׂה פְלֹא, הוֹדַעַתְּ בְּעַמִּים עֲזָךְ. גְּאֻלַּת בְּזוֹרְעַ עֲמָךְ,
בְּנֵי יַעֲקֹב וַיּוֹסֶף.

בדברי המשורר ישנו רמז ברור לשירת הים (שמות טו, א-יט), והשלכות הפלא
על האנושות כולה: עֲזִי וְזִמְרַת יְיָ. יְמִינֶךָ ה' נִאֲדָרִי בְּכַח, יְמִינֶךָ ה' תִּרְעֵץ
אוֹיֵב. מִי כְּמִכָּה בְּאֵלֶם ה', מִי כְּמִכָּה נִאֲדָר בְּקֹדֶשׁ, נוֹרָא תִהְלֵת עֲשֵׂה פְלֹא. נְחִית
בְּחִסְדֶּךָ עִם זֶה גְּאֻלַּת, נִהְלַת בְּעֲזָךְ אֵל נִוָּה קֹדֶשׁךָ. שְׁמַעוּ עַמִּים יְרַגְזוּן, חֵיל אַחַז
יִשְׁבִּי פְלִשְׁתָּ.

לבסוף (יז-כא. 41 מילים) מצביע המשורר על קריעת הים עצמו, ועל כך שהארץ
עצמה רעשה לפני ה': רְאוּךָ מִיָּם אֲי־לֵהִים, רְאוּךָ מִיָּם יַחֲלוּ (=ירעדו), אֵף יְרַגְזוּ
תְּהוֹמוֹת. זָרְמוּ מִיָּם עֲבוֹת (=עננים), קוֹל נְתַנּוּ שְׁחָקִים, אֵף חֲצִצִּיקָה (=הברקים)

(ח) הַלְעוֹלָמִים יִנְחֹ אֶדְנִי,

וְלֹא יִסִּיף לְרִצּוֹת עוֹד.

(ט) הָאֵפֶס לְנֶצַח חֲסָדוֹ,

נְגַד אִמְר לְדָר וְדָר.

(י) הַשְׁכַּח חַנוּת אֶל,

אִם קִפְץ בָּאֵף רַחֲמִיּוֹ.

סְלָה.

(יא) וְאָמַר

חֲלוּתִי הִיא,

שָׁנוֹת יָמִין עֲלִיּוֹן.

(יב) (אזכיר) אֲזַכּוֹר מַעַלְלֵי יְיָ,

כִּי אֲזַכְּרָה מִקֶּדֶם פְּלֹאֵךְ.

(יג) וְהִגִּיתִי בְּכָל פְּעֻלָּךְ,

וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה.

(יד) אֲי־לֵהִים בְּקֹדֶשׁ דְּרָכֶךָ,

מִי אֶל גְּדוֹל כְּאֶל־לֵהִים.

(טו) אַתָּה הָאֵל עֲשֵׂה פְלֹא,

הוֹדַעַתְּ בְּעַמִּים עֲזָךְ.

(טז) גְּאֻלַּת בְּזוֹרְעַ עֲמָךְ,

בְּנֵי יַעֲקֹב וַיּוֹסֶף.

סְלָה.

(יז) רְאוּךָ מִיָּם אֲי־לֵהִים,

רְאוּךָ מִיָּם יַחֲלוּ,

אֵף יְרַגְזוּ תְּהוֹמוֹת.

(יח) זָרְמוּ מִיָּם עֲבוֹת,

קוֹל נְתַנּוּ שְׁחָקִים,

אֵף חֲצִצִּיקָה יִתְהַלְכוּ.

(יט) קוֹל רַעַמְךָ בְּגִלְגָל,

הָאִירוּ בְּרָקִים תְּבַל,

רְגֹזָה וּתְרַעַשׂ הָאָרֶץ.

(ג) בַּיַּם דְּרָבָךְ,

(ושבילך) וּשְׁבִילְךָ בְּמַיִם רַבִּים,

וְעִקְבוֹתֶיךָ לֹא נִדְעוּ.

(כא) נְחִיתָ כְּצֹאן עֶמֶךָ,

בְּיַד מִצְּהָ וְאַהֲרֹן.

יִתְהַלְכוּ. קוֹל רַעְמָךְ בְּגִלְגָּל, הַאִירוּ בְּרָקִים תְּבַל, רְגֹזָה וּתְרַעַשׂ הָאָרֶץ. בַּיַּם דְּרָבָךְ,
(ושבילך) וּשְׁבִילְךָ בְּמַיִם רַבִּים, וְעִקְבוֹתֶיךָ לֹא נִדְעוּ (לאחר שהים חזר לאיתנו). נְחִיתָ כְּצֹאן
עֶמֶךָ, בְּיַד מִצְּהָ וְאַהֲרֹן.

תיאור זה רומז לתיאור קריעת הים, שמופיע לפני שירת הים (שמות יד, טו-לא): וַיְהִי
הָעָנָן וַהַחֹשֶׁךְ וַיֹּאדָר אֶת הַלַּיְלָה. וַיּוֹלֶךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קְדָיִם עֲזָה כָּל הַלַּיְלָה, וַיִּשֶׁם אֶת
הַיָּם לְחֶרֶבָה וַיִּכְבְּקְעוּ הַמַּיִם. וַיְהִי בְּאַשְׁמֶרֶת הַבֶּקֶר וַיִּשְׁקֶף ה' וַגּוֹ' בְּעֶמּוּד אֵשׁ וְעָנָן. וַיִּט
מִשָּׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם, וַיִּשָּׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶרֶךְ לְאַיְתָנוּ. וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבֶשֶׁת בְּתוֹךְ
הַיָּם, וְהַמַּיִם לָהֶם חֲמָה מִימִינָם וּמִשְׁמָאלָם.

מדוע מזכיר לנו אסף בשירתו את קריעת ים סוף?

נראה, כי עיון בסיפור על קריעת הים יוביל להבנה במזמור שלנו.

האם הנס של קריעת ים סוף היה נחוץ כדי להציל את ישראל? לא. הרי עם ישראל
יצאו ביד רמה, ורק מפני שה' אמר למשה (שמות יד, ב): דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ
לִפְנֵי פִי הַחִירָת וַגּוֹ' נִכְחוּ תַחְנוּ עַל הַיָּם – רדף פרעה אחרי בני ישראל, כמו שהמשיך
ה': וְאָמַר פְּרַעֲהַ לְבָנָי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאַרְצִי, סָגַר עֲלֵיהֶם הַמַּדְבָּר. וַחֲזַקְתִּי אֶת לֵב
פְּרַעֲהַ וַרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם, וְאִפְכַּדָּהּ בַּפְּרַעֲהַ וּבְכָל חִילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה'. אִם כֵּן, ה'
רצה ברדיפה זו בשביל לקרוע את הים, ולא להיפך, ומה אירע?

בתחילה נאמר: וּפְרַעֲהַ הִקְרִיב, וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וַהֲנִה מִצְרַיִם נֹסְעֵ אַחֲרֵיהֶם,
וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'. הֲיֵה פַחַד, וְהִיתָה צַעֲקָה. מדוע? והרי ה' אמר
לעם ישראל לשוב, כדי שפרעה ירדוף אחריהם? מסתבר, שמשא לא אמר לבני ישראל
מה מטרת השיבה לפי החירות, והיראה של בני ישראל היא חלק מהמטרה במהלך זה.

ה' אמר למשה: מַה תִּצְעַק אֵלַי? דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ! וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטְּהָ, וַנִּטָּה
אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעָהוּ, וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֶשֶׁת. ואכן, וַיִּוֹשַׁע ה'
בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם, וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שִׁפְתַת הַיָּם.
וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם, וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת ה', וַיֹּאמְרוּ
בְּה' וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוּ.

אם כן, יראת העם מהמצרים, הפכה ליראת ה' ולאמונה בה' בזכות ישועת ה'.
ואולי, גם רמז למה שקרה ליד הנגרת יש כאן, שכן משה הרים את ידו, ודרכה
ראינו את ישועת ה'.

מעתה, נשוב למזמור שלנו ולתשובת אסף לידותון: אכן, ישנם זמנים קשים
בחיים, אך מטרתם היא לגרום לנו ליראה. ה' מסובך את הסיבות, וגם כאשר
נדמה לנו שאין שום מוצא, הרי ה' חותר את החתירה ואנו מוצאים את הדרך.
כאשר אני מפחד מהצרות שבאים אלי, ואני צועק לה' וחושב שחלילה ה' שכח
לחון אותי, וְאָמַר: חֲלוֹתִי הִיא, כְּלוֹמַר: אֲנִי אוֹמֵר לְעֲצָמֵי שְׁמַטְרַת הַצָּרָה הִיא
הִירָאָה, וְהַהוֹכָחָה לְכַךְ: שְׁנוֹת יְמִין עֲלִיזוֹן, כְּמוֹ שְׁכַתוֹב בְּשִׁירַת הַיָּם: יְמִינְךָ ה'
נֶאֱדָרְדֵי בְּכַתְּ, יְמִינְךָ ה' תִּרְעַץ אוֹיֵב. שתי פעמים הופיעה הימין של ה', מפני שגם
השמאל הפכה לימין, וגם הפחד מטרתו היא יראת ה'.

להאזנה לשיעור על פרק ע"ז:

peneyhamenora.com/tehilim/77

או חפשו באפליקציות הפודקאסטים
"שיעורים בספר תהילים".

לתגובות ולהצטרפות לרשימת התפוצה:

weingort@gmail.com

